

“เพชรน้ำเงือกของสงขลา”

สุธีรา เพื่อการ

SONGKHLA RAJABHAT UNIVERSITY

“เพชรน้ำเงกของสงขลา”

สุธีรา เพื่อ ก่อ ผ่อง

วัดมัชณิมาวาส เป็นวัดสำคัญและมีชื่อเสียงมาแต่โบราณ วัดนี้สร้างเมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ประมาณสมัยอยุธยาตอนปลาย เดิมชื่อว่า “วัดยาสีจันทน์” ตามชื่อของผู้สร้าง ภายหลังมีผู้สร้างวัดขึ้นทางทิศเหนือ คือ วัดเลียน และทางทิศใต้ คือวัดโพธิ์ วัดยาสีจันทน์อยู่กลาง ชาวบ้านจึงเรียกว่า “วัดกลาง” มาจนปัจจุบัน ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2431 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวงศ์ รัฐ เมื่อสมัยยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้านอง ยาเรอกรามหมื่นวารชิรญาณวงศ์ ได้เสด็จมาเมืองสงขลา ทรงเปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า “วัดมัชณิมาวาส” และวัดนี้เป็นที่ตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกของเมืองสงขลา และผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาใช้วัดนี้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ สัตยาที่พระอุโบสถเป็นประจำลังจากที่เมืองสงขลาได้ย้ายจากฝั่งหัวเขากแดง มาอยู่ฝั่งตะวันออกเมืองสงขลาในปัจจุบัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดวรวิหาร เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2460 มีชื่อทางราชการว่า “วัดมัชณิมาวาสวรวิหาร พระอารามหลวง”

วัดมัชณิมาวาส มีการบูรณะปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ดังแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราลง

กรณ์สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จแทนพระองค์มาทรงยกช่องฟ้า ณ วันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ.2516 การบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งต่าง ๆ ทำให้วัดมัชณิมาวาสเป็นวัดที่สวยงามแห่งหนึ่งของจังหวัดสงขลาและภาคใต้ มีสิ่งที่น่าสนใจเช่น ใจศึกษา มากมายทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และโบราณคดี จะขอยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ประดิษฐ์วัดด้านทิศตะวันตก เป็นประดิษฐ์วัดด้านหน้า เดิมก่อสร้างเป็นแบบไทยทรงมกุฎ เช่นเดียวกับด้านอื่น ๆ แต่ในระยะปี พ.ศ.2438-2453 พระครูวิสุทธิโมลีเป็นเจ้าอาวาส พระยาวิเชียรคีรี (ชม) เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาในขณะนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุขุมนัยวนิช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศบาลมณฑลนครศรีธรรมราช ตั้งศาลาว่าการที่เมืองสงขลา ในระยะนั้นสงขลาเกิดฝนตกหนัก พายุจัดพัดดันแม่น้ำแม่กลิ้งซึ่งประดิษฐ์วัดพังทลายหมด ท่านเจ้าอาวาสได้ไปของบประมาณจากพระยาวิเชียรคีรี (ชม) แต่ขณะนั้นระบบการปกครองเมืองมีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบใหม่ ท่านผู้สำเร็จราชการแจ้งว่าไม่สามารถสร้างเป็นแบบเดิมได้ เพราะหมดอำนาจแล้ว จะทำถาวรแบบใหม่ ฉะนั้น การสร้างซึ่งประดิษฐ์ทิศตะวันตกจึงเป็นแบบบูรณะสมじนดังปรากฏในปัจจุบัน แต่ประดิษฐ์ด้านอื่นยังคงเป็นทรงไทย สวยงามตามแบบเดิม

กำแพงวัดมัชณิมาวาส ไม่เหมือนกับวัดอื่น ๆ คือ ตรงมุมกำแพงมีบักซ์โดยฝ่าอยู่ดูแลปกปักษ่าวัด เปรียบเสมือนจุดลูกบาศ ประจำทิศทั้งสี่ ตามความเชื่อในไตรภูมิพระร่วงซึ่งอยู่ในสวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกา ได้แก่

ห้าว กุเวร	ประจำทิศอุดร
ห้าวชตตระโภช	ประจำทิศตะวันออก
ห้าววิรุพหก	ประจำทิศใต้
ห้าววิรูปักษ์	ประจำทิศตะวันตก

แต่การบันทััวจตุลูกบาศทั้ง 4 ด้วยปูนบ้านเป็นรูปยักษ์ทั้ง 4 มุกคงทำให้ดูแข็งแรงและน่าเกรงขามยิ่งขึ้น

2. พระอุโบสถ พระอุโบสถหลังนี้ เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสังข์ ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการ เมืองสงขลา คนที่ 5 ในคราภูมิ ณ สงขลา

เป็นผู้สร้าง ระหว่าง พ.ศ.2390 - 2408 เป็นพระอุโบสถทรงไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งลักษณะของโบสถ์ ตามปกติจะสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นห้องยาว ประตูด้านหน้าและด้านหลัง มีด้านละ 2 บาน หลังคาช้อน เหลื่อมกัน มองด้วยการเบื้องเคลื่อน ตกแต่งด้วยนาคที่ชายคาหน้าและหลัง โดยให้หัวนาคหันด้านหลังทอดตัวไปตามชายคา แล้วหางนาคไปรวมกันตรงหน้าจี้ว่า ที่หน้าบันพระอุโบสถภายนอกเป็นปูนปั้น ด้านทิศตะวันออกเป็นรูปพระพหุมหาทรงงดงาม ส่วนหน้าบันภายนอกทิศตะวันตกเป็นปูนปั้นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ประตูและหน้าต่างสร้างเป็นชั้นรูปทรงมงกุฎ บานประตูและหน้าต่างตกแต่งโดยการจำหลักเป็นลายรดน้ำรูปเทพยดา และมีคันทวยแกะสลักอย่างสวยงาม

ภายในพระอุโบสถ พระประธานทำด้วยหินอ่อนฝังเมือช้างจีน พระเกดุ มาลาทำด้วยทองคำ หน้าบันภายในเป็นปูนปั้น ด้านทิศตะวันออกเป็นรูปพระนั่งหน้าตรงทิศตะวันตกเป็นรูปราหูหน้าเอียงซึ่งแปลกกว่าที่อื่น พระอุโบสถหลังนี้ไม่มีฝ้าเพดาน เพราะต้องการแสดงข้อไม้ แต่ในระยะหลังไม่ชำรุดมีการบูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อปี 2513 - 2514 ได้เปลี่ยนเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กภายในกลวง แต่ตกแต่งให้มีลวดลายเหมือนไม้

ผนังพระอุโบสถทั้ง 4 ทิ้น มีจิตรกรรมฝาผนังสวยงามมาก จิตรกรรมฝาผนังใช้เป็นศิลปตกแต่งภายในโบสถ์วิหาร และให้ความรู้เรื่องพุทธศาสนาไปในตัวด้วย ดังที่ภาษาปัจจุบันเรียกว่าเป็นอุปกรณ์ทัศนศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องศาสนา ภาพเรื่องพุทธประวัติ ภาพชาดก ภาพไตรภูมิและอื่น ๆ เขียนเพื่อจูงใจให้เกิดความเลื่อมใสในหลักธรรม และช่วยพระภิกษุสงฆ์ในการแสดงธรรมให้คนเข้าใจง่ายขึ้นระหว่างการฟังเทศน์ และเข้าใจเรื่องที่จากการอธุภาพภาพตอนบนเขียนเป็นภาพเรียงແ kra เป็นภาพเทพชุมนุม ถัดลงมาเป็นภาพพุทธประวัติ และภาพทักษิณีบันผนังระหว่างหน้าต่างจากด้านหลังพระประธานทางซ้ายมือ โดยเขียนเรียงลำดับไปต่อลอดถึงชาติสุดท้าย คือ

ภาพชาติที่ 1	คือ	เตเมียร์ราช
ภาพชาติที่ 2	คือ	พระชนก
ภาพชาติที่ 3	คือ	พระสุวรรณสาม
ภาพชาติที่ 4	คือ	พระเนมีย์ราช

ภาคฤดูที่ 5	คือ	พระมหสัตว์
ภาคฤดูที่ 6	คือ	พระภูริทัตต์
ภาคฤดูที่ 7	คือ	พระจันทกุமาร
ภาคฤดูที่ 8	คือ	พระนาราท
ภาคฤดูที่ 9	คือ	พระวิทูรบัณฑิต
ภาคฤดูที่ 10	คือ	พระเวสสันดร

ภาคในจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนเรื่องเวสสันดร มีภาพที่แสดงถึงท่าทางของตัวสำคัญของเรื่อง และเป็นแบบแผนที่ใช้กันเป็นมาตรฐาน คือ ภาพที่มีพระเวสสันดร พระชายา และบุตรธิดาประทับอยู่ด้วยกัน พระพักตร์ของกษัตริย์หรือเจ้านายคงงับเฉยเป็นส่วนๆ เพื่อแสดงความเป็นผู้มีบุคลิกเหนือสามัญชน เช่นตอนพระเวสสันดรถูกเนรเทศ หรือภาพตอนเส็จกลับเข้าสู่พระนครซึ่งอยู่พร้อมหน้ากัน เพราะภาคในจิตรกรรมฝาผนังมีได้แสดงความรู้สึกหรืออารมณ์ให้เห็นจากสีหน้า ซึ่งผิดกับสามัญชนที่ไม่อยู่ในระเบียบแบบแผนสามัญชนและสัตว์ต่างๆ จะเขียนแบบมีชีวิตจริง และบางครั้งจะแสดงให้คลอกด้วย

รายละเอียดประกอบการเขียนภาพ ลายเส้นไม่วิจิตรบรรจงเท่าสมัยอยุธยา แต่จะแสดงรายละเอียดมาก เช่น มีภาพเขียนเป็นพระราชวังขนาดใหญ่หลังคปร้าสาทรชาวด้วยช้อนเป็นชั้นๆ ภาพด้านไม้ ดอกไม้ โขดหิน จะเป็นแบบจีน นอกจากราชนั้นจะมีภาพชาวต่างประเทศแต่งกายประจำชาตินั้นๆ อยู่ด้วยส่วนมากเป็นชาวจีน และชาวตะวันตก สีที่ใช้เขียนภาพมักจะเป็นสีสดใส เข้าใจว่าสัมมาจากเมืองจีน

จิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถหลังนี้เขียนเสร็จเมื่อ พ.ศ. 2406 ด้านนอกพระอุโบสถระหว่างช่องเสาโดยรอบมีภาพจำหลักหินเป็นเรื่องราวุ่นเมืองชีนที่หน้าซุ้มประตูทางเข้าพระอุโบสถด้านทิศตะวันออก มีรูปจำหลักหินเป็นรูปชุมทางทหาร 4 คน ในนิยายปรัมปราของจีน ส่วนทางด้านหน้าทิศตะวันตก เป็นรูปจำหลักหินจตุโลกบาลทั้ง 4 แบบจีน

อาคารที่มีจิตรกรรมฝาผนัง น่าจะได้มีการอนุรักษ์เพาะจะทำให้จิตรกรรมเสียหายโดยเฉพาะในภาคใต้ของประเทศไทย มีฝนตกชุก น้ำฝนเป็นอันตรายต่อจิตรกรรมอย่างมาก เพราะการที่ฝนตก ร้า สาด ซึ่งเข้าไปในอาคาร

ทำให้จิตรกรรมชำรุดเป็นทางจากเพดานมาสู่ด้านล่าง ฝาผนังเปียกชื้นทำให้เป็นการทําลายภาพเขียนได้ นอกจากนั้นหากได้ดินซึ่งซึมมาจากฐานราก พื้น และฝาผนังที่น้ำซึมจากภายนอกอาคาร จะทำให้เกิดความชื้นในวัสดุก่อสร้าง อิฐ ปูน石灰 และปริมาณไอน้ำในอากาศ หากมีมากก็ชื้นมาก และเป็นผลเสียหายต่อจิตรกรรมฝาผนังอย่างยิ่ง

พุทธศาสนาชนชาติอื่น เชื่อกันว่า การไปฟังธรรมย่อมได้บุญกุศลมาก และเมื่อเวลาฟังเทคโนโลยีจะต้องนั่งฟังอย่างสำรวม ประนมมือ และฟังโดยตลอด โดยเฉพาะการฟังเรื่อง มหาชาติ ก้าวครอฟังจนจบจะได้กุศลอย่างมาก ชาวไถ่尼ยมมีการเทคโนโลยีมหาชาติโดยเฉพาะเรื่องพระเวสสันดร ซึ่งมีถึง 13 กัณฑ์ เมื่อ มีการเทคโนโลยี จะมีการอาราธนามหาชาติ และมีประเพณีจุดเทียนตามจำนวน พระคตานั้นแต่ละกัณฑ์ คือ

1. กัณฑ์ทศพร	จุดเทียน	19	เล่ม
2. กัณฑ์หิมพานต์	จุดเทียน	134	เล่ม
3. ท่านกัณฑ์	จุดเทียน	209	เล่ม
4. กัณฑ์วนป่าวน	จุดเทียน	57	เล่ม
5. กัณฑ์ชูชัก	จุดเทียน	79	เล่ม
6. กัณฑ์จุลพน	จุดเทียน	35	เล่ม
7. กัณฑ์มหាពน	จุดเทียน	80	เล่ม
8. กัณฑ์กุมาร	จุดเทียน	101	เล่ม
9. กัณฑ์มัทธี	จุดเทียน	90	เล่ม
10. กัณฑ์สักกิบราพร	จุดเทียน	43	เล่ม
11. กัณฑ์กนกษัตริย	จุดเทียน	69	เล่ม
12. กัณฑ์มหาราช	จุดเทียน	36	เล่ม
13. นครกัณฑ์	จุดเทียน	48	เล่ม

การฟังเทคโนโลยีมหาชาติพระเวสสันดรทั้ง 13 กัณฑ์ จะท่องคตานี้ 1,000 คตานั้นได้กาวน่าจะมีความสุข ปราศจากความทุกข์ใด ๆ เสาวยสุขในโลกหน้า แต่ในปัจจุบันผู้ฟังเทคโนโลยีฟังธรรมมักจะเป็นคนแก่ค่อนເแกรเป็นส่วนมาก และฟังไปหลับไปก็มี คนหนุ่มสาวไม่ค่อยสนใจเท่าที่ควร น่าจะได้มีการรณรงค์ให้คนรุ่นใหม่เข้าใกล้พระพุทธศาสนามากกว่าที่เป็นอยู่

3. ศาสนาพุทธดัตตน

ศาสนาพุทธ เป็นสถาบันปัจจัยที่นิยมกันในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นศาลาโถง คงใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนที่มาทำบุญ วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของชุมชน ชาวบ้านไปวัดเพื่อการศึกษา เพื่อขอคำแนะนำ ขอความช่วยเหลือ เพื่อพักผ่อน และขณะเดียวกันก็เพื่อการโน้มนำทางจิตใจ คนไทย มีความเชื่อว่า ผู้ที่ช่วยเหลือในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดและอุปถักรวัด จะได้บุญกุศลในภายหน้าและได้ชื่อเสียง ฉะนั้น จึงมีการสร้างสิ่งต่าง ๆ ในวัดขึ้นมา กามาย เช่น ศาลาพุทธดัตตน

พุทธดัตตน หรืออาสนะโยคะ เป็นท่าที่โยคีในอินเดียใช้ปฏิบัติเพื่อให้หายเมื่อยจากการนั่งสมาธิ และเชื่อว่าถ้าได้ปฏิบัติแล้วจะทำให้รักษาโรคร้ายต่าง ๆ ได้ด้วย การเล่นโยคะนี้ เดิมรู้จักกันในหมู่ผู้บำเพ็ญพรตของอินเดียเท่านั้น คนทั่วไปไม่ค่อยจะใส่ใจเท่าใดนัก แต่ก็มีคนไม่น้อยที่เห็นคุณค่าและสนใจในการศึกษาอย่างจริงจัง มหาวิทยาลัยในประเทศไทยอินเดียได้เปิดสอนวิชาโยคะศาสตร์ขึ้น และมีผู้สนใจศึกษาโยคะจนมีความรู้แตกฉาน เช่น บุตดาโนบส เขาได้เขียนตำราโยคะขึ้นแล้วหนึ่งชื่อ KEY TO THE KINGDOM OF HEALTH THROUGH YOGA ซึ่งกล่าวถึงท่าโยคะแบบต่าง ๆ และแต่ละท่ากับอุบัติประภ�性ที่เกิดขึ้นกับร่างกาย และรักษาโรคไว้ด้วย

พุทธดัตตนในประเทศไทย ปรากฏในอารีกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) เป็นรูปหล่อด้วยดีบุกและสังกะสี ตั้งอยู่ตามศาลารายของวัด ทางกิ่วใต้ของพระอุโบสถ และมีอารีกโคลงสี่สุภาพนบกพาดดและสรพคุณติดไว้ตามฝาผนัง แต่พุทธดัตตนในศาลาวัดมัชฌิมาวาส เป็นภาพเขียนในศาลา สีเหลี่ยมผึ้งผ้า มีช่องอาร์คโถงซึ่งเป็นแบบสถาบันปัจจัยที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 ภาพเขียนจะปรากฏทั่วไปภายในศาลา ทั้งบริเวณจั่วด้านในและฝาผนังทั้งสองด้าน จะเขียนเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงท่าพุทธหลาย蹲 และมีชื่อต่างกันแสดงอาการต่าง ๆ มีคำอารีกประกอบด้วย ภาพเขียนมีประมาณ 40 ท่า ซึ่งน้อยกว่าของวัดโพธิ์มาก ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอเป็นตัวอย่างให้ทราบกัน

4. โรงเรียนปริยัติธรรม

การศึกษาปริยัติธรรมในวัดมัชฌิมาวาส ได้เริ่มขึ้นในสมัยพระรัตนรัชมนูนี (จุ อิสรรยาโน ป.ร.7) เป็นเจ้าอาวาสเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2453 - 2472

ท่านมาจากการวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ท่านได้ส่งพระชุ้นโอ่ กุสโล (ต่อมาก็คือ พระวินัยโมลี) ไปเรียนที่วัดบวรนิเวศวิหาร และเมื่อสอบนักธรรมตรี นักธรรมโทและเอกได้แล้วกับลัมมาอยู่สูงขลา เจ้าอาวาสได้เปิดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกรธรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2461 ให้พระวินัยโมลีเป็นอาจารย์สอน มีกิจกุญชามเนรทั้งสองนิกายมาเรียน ต่อมาได้เปิดสอน นักธรรมชั้นโทและเอก และได้ขยายออกไปสู่วัดอื่น ๆ ด้วย

ส่วนการศึกษาภาษาบาลี เกิดขึ้นในสมัยที่พระรัตนมุนีเป็นเจ้าอาวาส เช่นกัน แต่การเรียนในระยะแรก นักเรียนสอบไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด การเรียนเหยียดชะงักไปจนกระทั่งปี พ.ศ. 2476 พระธรรมวโรดม เจ้าอาวาสวัดราชบูรพาจารย์ แนะนำให้ยกเว้นการศึกษาภาษาบาลี แต่ก็ยังคงสอนภาษาบาลีต่อไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 (ต่อมาก็คือพระราชาศิลสังวร) จากวัดราชบูรพาจารย์ ได้ส่งพระมหาช่วง อตถาวาที ป.ธ.๕ (ต่อมาก็คือพระราชาศิลสังวร) จากวัดราชบูรพาจารย์ มาอยู่ที่วัดมัชฌิมาราษฎร์ เพื่อเป็นพระอนุศาสนานิมนต์ ทางวัดจึงได้จัดตั้งห้องเรียนภาษาบาลีขึ้น แต่ก็ยังคงสอนภาษาบาลีต่อไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2487 พระเชษฐ์ มนตاسโภ สามารถสอบเบรียญ ๓ ได้ นับเป็นพระเบรียญรูปแรกของวัด ประจำกับเจ้าอาวาสวัดพระบาท บ้านพูนหาดใหญ่ ว่างลงพระมหาเชษฐ์จึงได้รับแต่งตั้งไปเป็นเจ้าอาวาส และต่อมาได้เป็นเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอหาดใหญ่ - สะเดา มีสมณศักดิ์เป็นพระครูเชษฐ์ธรรมมิกกานี

ในระหว่างสมครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 สงขลาถูกทิ้งระเบิดเสียหายยับเยิน ชาวบ้าน กิจกุญชามเนรทุกวัดพาภัยอพยพไปอยู่ตามวัดต่าง ๆ นอกเมือง ทำให้การเรียนบวชติธรรมหยุดชะงักไปชั่วคราว จนกระทั่งสังคมสงบ วัดมัชฌิมาราษฎร์เป็นศูนย์กลางของการศึกษาเล่าเรียน มีพระกิจกุญชามเนรจากวัดอื่น ๆ มาอยู่ศึกษาด้วย พระราชาศิลสังวรได้เปิดการเรียนภาษาบาลีขึ้นอีก และมีพระกิจกุญชามเนรสอบเบรียญได้ทั้งสิ้น 14 รูป และสอบประโยคสูง ถึง พ.ศ. 5

ในปัจจุบันมีการสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมภายในวัดมัชฌิมาราษฎร์ มีกิจกุญชามเนรมาเรียนกันมาก

วัดมัชฌิมาราษฎร์ นอกจากจะเป็นศูนย์การศึกษาปริยัติธรรมแล้ว ยังเป็นศูนย์การศึกษาหนังสือไทยแผนใหม่ ตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกในวัดนี้ ซึ่งแต่เดิมพระยาสุขุมนัยวนิด ดังไว้ที่บ้านพระยาวิเชียรคีรี และได้ย้ายมาอยู่ที่นี่ใช้ศala การเปรียญเป็นที่เรียนในระยะแรก มีนักเรียน 127 คน เปิดโรงเรียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2442 ชื่อว่า “มหาชีรุวุธวิทยา” ต่อมาขยับไปอยู่ที่โรงเรียนวิเชียรชุม และย้ายไปเป็นโรงเรียนมหาชีรุวุธตามลำดับ

พระมหาภัชต์ตรีและพระบรมวงศานุวงศ์ เสด็จวัดมัชณิมาวาส หลายครั้งและหลายพระองค์อาทิเช่น

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสมีองสองขลา เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2402 และเสด็จวัดกลาง ซึ่งเจ้าพระยาวิเชียรคีรี (บุญสัสง) เป็นเจ้าเมือง และโปรดเกล้าให้สร้างหอไตรปีกุกไว้เป็นตัวอย่างในการที่จะสร้างพระอุโบสถ หอไตรปีกุกนี้尼ยมเรียกว่า “หอไตรพระจอม”

2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสมีองสองขลาหลายครั้ง และเสด็จวัดกลางเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2432 พระองค์เสด็จเยี่ยมวัด และโรงเรียนหนังสือไทยตามโครงการแผนการศึกษาใหม่ที่ทรงจัดขึ้น มีนักเรียนห้องเพลงสรรเสริญพระบารมีรับเสด็จกว่า 20 คน พระองค์พระราชทานเงินแจกสับปูรุสและนักเรียนทั่วทั้ง แลพระราชทานเงินเลี้ยงพระสงฆ์ 3 ชั้ง ในสมัยนั้นมีสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา ตามเสด็จด้วย และมีการเรียกไว้เงินทำถนนภายในวัด 4 ชั้น และเป็นมูลเหตุให้เกิดถนนทั่วไปในวัดในเวลาต่อมา รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จวัดกลางอีกหลายครั้ง เช่น

- วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2433 เสด็จวัดกลาง พระองค์พระราชทานเงินปฏิสังขรณ์ 3 ชั้ง พระสงฆ์องค์ละ 4 บาท
- วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2439 พระองค์เสด็จกลับจากประพาส ชวา ทรงawareเยี่ยมวัดกลาง พระราชทานแก่พระสงฆ์แล้ว เสด็จกลับผ่านวัดดอนແย়
- วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2441 เสด็จวัดกลาง พระราชทานปัจจัยแก่พระสงฆ์และอุบาสก อุบาสิกาด้วย
- วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2443 เสด็จวัดกลาง พระศิริธรรมมุณี วัดท่าโพธิ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประธานรับเสด็จ พระสงฆ์สาวดซัยมคงคลคณาถวายพระพร นักเรียนร้องคำนั้นท์ถวายซัยมคงคลด้วย

3. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคำบอกรเล่าว่าเคยตามเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง มาลงมาเมื่อปัจจุบันนี้ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานลายลักษณ์อักษร

4. พระบาทสมเด็จพระปกาเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีพระบรมราชินี เสด็จลงมา และมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษา ปี พ.ศ. 2476 ที่พระวิหารของวัดมีพระครู ศาสนการพินิจ (ผลบ) เป็นเจ้าอาวาส

5. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จประพาสภาคใต้และเสด็จวัดกลางเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2502 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน อุทิศถวายสมเด็จพระศรีสวัสดิ์ บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยการเจ้าและสมเด็จพระราชนบิดา ประชาชนทูลเกล้าฯ ถวายผ้าไตร

6. สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชนนี เสด็จวัดกลาง 2 ครั้ง คือ วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2507 และวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2510 มีราชภราหมุนเกล้าฯ ถวายเงินสมบทบุญสร้างโรงเรียนชายแคนธุรุกันดาร

7. สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา ศิริโสภาพรรณดี เสด็จฯ ทอดกฐิน เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510 ซึ่งมีพระนางสุวัณนา ตามเสด็จด้วย

8. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์พิพยาภา เสด็จวัดกลาง ประจำ ในพระอุโบสถ เจ้าอาวาสรับเสด็จสวัสดิ์ชัยมงคลคณา

9. พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิพယาภรณ์ดิยากร เสด็จเยี่ยมเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 ทอดพระเนตรจารกรรมฝาผนังและภัทรศีล พิพิธภัณฑ์

10. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิษมพร เสด็จหลายครั้ง เพื่อทรงบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระบุพพการ เช่น เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2516

11. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรณ์เมคงคลการ เสด็จหลายครั้ง

12. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ เสด็จแทนพระองค์มาทรงยกช่อฟ้า พระอุโบสถ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2516

13. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จมาทอดพระเนตรจิตรกรรมฝาผนัง และโบราณวัตถุในวัดศรีภูพิชัยกัณฑ์ของวัด เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2520 พระราชทานปัจจัยบำรุงวัด สมบทบุณสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมจำนวน 30,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีนายกรัฐมนตรีได้มายื่นมวัดหลายคน เช่น พลเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงชาร์งนาวาสวัสดิ์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้น และยังมีสมเด็จพระสังฆราชเจ้าและสมเด็จพระราชชนนามาเยี่ยมวัดกลางหลายองค์ เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จเมื่อ พ.ศ. 2431 และทรงเปลี่ยนชื่อวัดกลางมาเป็น “วัดมัชณีมหาสาร” ดังปรากฏชื่อในปัจจุบัน

วัดมัชณีมหาสาร เป็นวัดที่สวยงามแห่งหนึ่งของสงขลา มีสิ่งที่น่าสนใจมากมาย เป็นวัดที่เป็นแหล่งกำเนิดสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น เป็นพระราชวังหลวงแห่งแรก เป็นวัดธรรมยุติแห่งแรก เป็นแหล่งที่เกิดการศึกษาปริยัติธรรม เป็นที่ตั้งโรงเรียนหนังสือไทยแผนใหม่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นวัดที่กษัตริย์และเจ้าชายเสด็จพระราชดำเนิน เป็นที่พำนักของเจ้าคouncillหัวดงสงขลา เป็นที่ตั้งของวัดศรีภูพิชัยกัณฑ์สถานแห่งชาติ และมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่า คือ ถ้ำชีดดัน และจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอโถสกที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้มีคุณค่ามากมายทั้งในด้านประวัติและโบราณคดี และน่าจะได้รับคำกล่าวขวัญว่าเป็น “เพชรน้ำเงินของสงขลา”

บรรณานุกรม

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ “ระยะทางเที่ยวชากว่าสองเดือน” ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้พิมพ์พระราชานในงานพระศพ สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาบุรุ โรงพิมพ์โสภณ พิพรรษานากร 2468, 421 หน้า

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา พระราชนมวงศ์ดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 5 องค์การค้าของครุสภา 2501.

“ ” พระราชนิพนธ์และนิพนธ์ จัดพิมพ์วายเป็นที่ระลึกในงานฉลองพระชันษาครบ 84 พรรษา ของ น.จ. หมุ่ง พุนพิศมัย ดิศกุล ชวนพิมพ์ 2525. ทิพารวงศ์, เจ้าพระยา พระราชนมวงศ์ดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 องค์การค้าของครุสภา 2504.

ประชุมประทีรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394 - 2400 องค์การค้าของครุสภา 2509.

พระราชนลังวรรณ, พระครุนิเกศธรรมารณ์ “ประวัติวัดมัชณิมาวาส” อనุสรณ์เนื่องในงานพระราชทาน เพลิงศพพระเทวีสุทธิคุณ, พระราชนลังวรรณ อມรินทร์ การพิมพ์ 2525.

ยุวพุทธิกสมาคม “ภูมิศาสตร์ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา” ฉบับอภินันทนาการเป็นอันุสรณ์ในการประชุม ผู้แทนยุวพุทธิกสมาคมทั่วประเทศ ณ สงขลา โรงพิมพ์วินิจการพิมพ์หาดใหญ่” 2503, 53 หน้า.

ศิลปกร, กรม พระราชนมวงศ์ดารกรุงรัตนโกสินทร์ คลังวิทยา 2506.

ศิลปกร, กรม นำชมพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สงขลา อัมรินทร์การพิมพ์ 2525.

สารรัฐ จันทร์, สงบสังเมือง การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ห้างหุ้นส่วน จำกัด ปล.สัมพันธ์พาณิชย์, 2534.

สุวิวงค์ พงศ์เพบูล์ รายงานวิจัยพุทธศาสนาแบบลุ่มทะเลสาบสงขลาผ่านตะวันออก สมัยกรุศรีอยุธยา มงคลการพิมพ์, 2523.

วารสารเมืองโบราณ ฉบับเดือนเมษายน - มิถุนายน 2521.